

Tieslietu ministrija

Projekts Nr.JUST/2010/KPEN/AG/1546 "Atjaunojošā taisnīguma aktuālas problēmas,
risināšanas perspektīvas Eiropas Savienībā"

**Apmācību kurss "Cilvēktirdzniecības atpazīšana,
izmeklēšana, novēršana kā efektīvs ierocis
noziedzīgā fenomena izskaušanai"**

Rīga, 2013. gada 26.-27. septembris

Pirms dažiem gadiem šādi plakāti bija bieži redzami uz mājām un citiem objektiem Lietuvas pilsētās.

- *Viņi pārdos tevi kā lelli. Netici vieglai peļņai ārzemēs.*

Starptautiskā cilvēku tirdzniecības nozieguma definīcija attīstījusies vairāk nekā 100 gadu garumā

- 1904. un 1910. gada starptautiskās vienošanās par prostitūciju (balto vergu tirdzniecību).
- 1926. gada Konvencija par vergturības un vergu tirdzniecības apspiešanu
- 1933. gada 11. oktobra Konvencija par pilngadīgu sieviešu tirdzniecības apspiešanu.
- 1949. gada ANO Konvencija par cilvēku tirdzniecības un prostitūcijas izmantošanas no trešo personu puses novēršanu
- 1956. gada Konvencija par vergturības un vergu tirdzniecības apspiešanu
- 1995. gada Ceturtā Starptautiskā sieviešu konference Pekinā (Pekinas Rīcības platforma);
- 1995. gada 26. jūlija Eiropola konvencija
- 1996. gada 18. janvāra Eiropas Parlamenta rezolūcija par cilvēku tirdzniecības apkarošanu A4-0326/1995;
- ES Padomes 1997. gada 24. februārī pieņemtā Vienotā rīcība;
- 2000. gada 19. maija Eiropas Padomes rekomendācija Nr. R (2000) 11 - Ministru komitejas rekomendācija dalībvalstīm par rīcību pret cilvēku tirdzniecību seksuālas izmantošanas nolūkā;
- 2000. gada 25. maija ANO Konvencijas par bērna tiesībām papildus protokols par tirdzniecību ar bērniem, bērna prostitūciju un bērna pornogrāfiju.

Nepieciešamība vienoties par šādiem jautājumiem starptautiskā līmenī

- kāda veida izmantošana jāuzskata par cilvēku tirdzniecību;
- kā saskaņot atbildību par tirdzniecību ar faktu, ka daudzi upuri piekrīt izmantošanai;
- kāda rīcība uzskatāma par tirdzniecību;
- vai noziegumam vienmēr jābūt saistītam ar upuru nogādāšanu no vienas valsts citā, vai tas var notikt arī vietējā nelegālajā tirgū;
- kā palīdzēt upuriem.

Svarīgākie ar cilvēku tirdzniecību saistītie starptautiskie un ES tiesību akti

- 2000.gada 15.novembra Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas pret transnacionālo organizēto noziedzību Protokols par cilvēku tirdzniecības, jo sevišķi tirdzniecības ar sievietēm un bērniem, novēršanu, apkarošanu un sodīšanu par to.
- 2005. gada 16. maija Eiropas Padomes Konvencija par cīņu pret cilvēku tirdzniecību.
- 2002. gada 19. jūlija Eiropas Padomes pamatlēmums par cilvēku tirdzniecības apkarošanu. *Aizvietots ar:*
- 2011. gada 5. aprīļa Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2011/36/ES.

Starptautisko reglamentējošo principu galvenie mērķi

- veidot universālu un valstīm saistošu cilvēku tirdzniecības juridisko jēdzienu;
- nodrošināt, ka valstis kriminalizē cilvēku tirdzniecību saskaņā ar iepriekšminēto definīciju;
- nodrošināt, ka valstis veic pasākumus, lai novērstu cilvēku tirdzniecību un cīnītos pret to, īpašu uzmanību pievēršot sieviešu un bērnu tirdzniecībai;
- nodrošināt, ka valstis veic pasākumus, lai pasargātu tirdzniecības upurus un palīdzētu tiem, pilnībā ievērojot upuru cilvēktiesības;
- veicināt sadarbību valstu starpā, lai sasniegtu šos mērķus.

Svarīgākās tiesiskās prasības attiecībā uz cilvēku tirdzniecības jēdzienu izklāstītas direktīvā 2011/36/ES (vispārējie principi)

- *Dalībvalstīm jāveic nepieciešamie pasākumi, lai nodrošinātu, ka tālāk minētās ar nodomu veiktās darbības ir sodāmas:*
- *Cilvēku pieņemšana darbā, transportēšana, pārvietošana, pieņemšana vai patvēruma došana, arī mainot vai nododot kontroli pār šiem cilvēkiem, pielietojot draudus vai spēku vai citus piespiešanas, nolaupīšanas, krāpšanas, maldināšanas, varas ļaunprātīgas izmantošanas un bezpalīdzības stāvokļa izmantošanas veidus, vai saņemot maksājumus vai citus labumus, lai panāktu tādas personas piekrišanu, kam ir kontrole pār citu personu, izmantošanas nolūkos (2. panta 1. daļa).*

Jēdziena nepieciešamie elementi:

- 1) cilvēku tirdzniecība ir darījums, kurā darījums priekšmets ir cilvēks;
- 2) darījums tiek veikts ar mērķi izmantot personu;
- 3) darījums tiek veikts apstākļos, kad upuris tiek ļaunprātīgi ietekmēts.

Svarīgākās tiesiskās prasības attiecībā uz cilvēku tirdzniecības jēdzienu izklāstītas direktīvā 2011/36/ES (izmantošana)

- *Izmantošana kā minimums iekļauj izmantošanu prostitūcijas vai cita veida seksuālas izmantošanas formā, piespiedu darbu vai pakalpojumus, tajā skaitā ubagošanu, verdzību vai stāvokli, kas līdzinās verdzībai, vai izmantošanas kriminālās darbībās vai orgānu izņemšana (2. panta 3. daļa).*

Svarīgākās tiesiskās prasības attiecībā uz cilvēku tirdzniecības jēdzienu izklāstītas direktīvā 2011/36/ES (aizskaroša ietekme)

- Ļaunprātīga ietekme uz cietušo ir robežlīnija, kas nodala cilvēku tirdzniecību no darījumiem, kas notiek pēc brīvas gribas.
- Ļaunprātīga ietekme uz cietušo var būt saistīta ne vien ar spaidiem, bet arī ar nevardarbīgiem ietekmes veidiem: krāpšanu, bezpalīdzības stāvokļa izmantošanu utt.
- *Bezpalīdzības stāvoklis ir situācija, kurā konkrētajam cilvēkam nav reālu vai pieņemamu iespēju kā vien pakļauties ļaunprātīgajai izmantošanai (2. panta 2. daļa).*
- Tas nozīmē, ka tādi sociālie faktori kā nabadzība, disfunkcionāla ģimene, veselības problēmas, garīga rakstura problēmas un atkarība var kļūt par pamatu upura bezpalīdzības stāvoklim.

Svarīgākās tiesiskās prasības attiecībā uz cilvēku tirdzniecības jēdzienu izklāstītas direktīvā 2011/36/ES (piekrišanas nebūtiskums)

- *Cilvēku tirdzniecības upura piekrišana (paredzēta vai faktiskā) izmantošanai nav būtiska, ja izmantotas metodes, kas minētas 1. punktā (2. panta 4. daļa).*
- *Ja 1. punktā minētajā darbībā iesaistīts bērns, tas ir sodāms cilvēku tirdzniecības noziegums, pat ja nav izmantotas metodes, kas minētas 1. punktā (2. panta 5. daļa)*
- *Šajā direktīvā vārds, “bērns” attiecas uz jebkuru personu, kas jaunāka par 18 gadiem (2. panta 6. daļa).*

Svarīgākās tiesiskās prasības attiecībā uz cilvēku tirdzniecības jēdzienu izklāstītas direktīvā 2011/36/ES (upura pasargāšana no apsūdzības)

- *Cilvēku tirdzniecības upuri jāpasargā no apsūdzības vai soda par krimināli sodāmām darbībām, piemēram, viltotu dokumentu izmantošanu vai prostitūcijas un imigrācijas likumu pārkāpumiem, ja tie saistīti ar šīs personas kā cilvēku tirdzniecības upura stāvokli (2. panta 7. daļa)*

Svarīgākās tiesiskās prasības attiecībā uz cilvēku tirdzniecības jēdzienu izklāstītas direktīvā 2011/36/ES (atbildība)

- *Maksimālais sods par cilvēku tirdzniecību nav mazāks par piecu gadu ilgu ieslodzījumu, bet gadījumā, ja upuris ir bērns - ne mazāks par 10 gadu ilgu ieslodzījumu (2. panta 8. daļa).*
- *Jāparedz arī juridisku personu atbildība (2. panta 9. daļa).*

Svarīgais aspekts

- Starptautiskajos un ES reglamentējošajos principos cilvēku tirdzniecība skaidrota gan kā cilvēku iegāde izmantošanai no vienas valsts citā, gan kā ļaunprātīgs darījums vienā valstī.

Lietuvas krimināltiesību īpatnības (atsevišķi panti par pieaugušo un bērnu tirdzniecību)

- Viens pants Krimināllikumā par pieaugušo tirdzniecību (147. pants), cits – par bērnu tirdzniecību (157. pants).
- Šis sadalījums ļauj mums ieviest prasību, ka bērna piekrišana tikt iesaistītam izmantošanā nav būtiska nevienā gadījumā, pat ja nav bijusi ļaunprātīga ietekme.

Lietuvas Republikas Krimināllikuma 147. pants. Cilvēku tirdzniecība (30.06.2012. likums)

- 1. Personu, kas pārdod, pērk vai citādi nodod vai iegūst citu personu vai vervē, transportē, tur ieslodzījumā personu, pielietojot fizisku spēku vai draudus vai citādi laupot personas spēju pretoties vai izmantojot upura atkarību vai bezpalīdzību, vai krāpjot, maksājot vai piešķirot materiālus labumus cilvēkam, kas faktiski kontrolē upuri, ja vainīgais apzinās vai vēlas upura iestaitīšanos (ar piekrišanu vai bez) verdzībā vai darbībās, kas līdzinās verdzībai, prostitūcijā, pornogrāfijā vai citos seksuālas izmantošanas veidos, piespiedu darbā vai pakalpojumos, tajā skaitā ubagošanā, noziedzīgās darbībās vai citos izmantošanas veidos
soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no 2 līdz 10 gadiem.
- 2. Personu, kas veic šī panta 1. punktā minēto darbību attiecībā uz diviem vai vairāk upuriem vai, apdraudot upura dzīvību, organizētā grupā vai ar mērķi iegūt upura orgānus, audus vai šūnas vai darbojoties kā valsts iestādes darbinieks vai kā persona, kas pilda valsts pārvaldes funkcijas,
soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no 4 līdz 12 gadiem.
- 3. Šajā pantā minētas darbības upuris var tikt atbrīvots no atbildības, ja tieši piespiests paveikt noziedzīgu nodarījumu šajā pantā minētās darbības ietekmē.
- 4. Juridiska persona arī ir atbildīga par šī panta 1. un 2. punktā minētajām darbībām.

Lietuvas Republikas Krimināllikuma 157. pants. Bērna pirkšana vai pārdošana (20.06.2012. likums)

- 1. Personu, kas piedāvā iegādāties vai citādi iegūt bērnu vai pārdod, pērk vai citādi nodod vai iegūt bērnu, vervē, transportē, tur ieslodzījumā bērnu, ja vainīgais apzinās vai vēlas upura iestaitīšanos (ar piekrišanu vai bez) nelegālā adopcijā, verdzībā vai darbībās, kas līdzinās verdzībai, prostitūcijā, pornogrāfijā vai citos seksuālas izmantošanas veidos, piespiedu darbā vai pakalpojumos, tajā skaitā ubagošanā, noziedzīgās darbībās vai citos izmantošanas veidos, soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no 3 līdz 12 gadiem.
- 2. Personu, kas veic šī panta 1. punktā minēto darbību attiecībā uz diviem vai vairāk bērniem vai mazuļiem vai, apdraudot upura dzīvību, organizētā grupā vai ar mērķi iegūt upura orgānus, audus vai šūnas vai darbojoties kā valsts iestādes darbinieks vai kā persona, kas pilda valsts pārvaldes funkcijas, soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no 5 līdz 15 gadiem.
- 3. Šajā pantā minētas darbības upuris var tikt atbrīvots no atbildības, ja tieši piespiests paveikt noziedzīgu nodarījumu šajā pantā minētās darbības ietekmē.
- 4. Juridiska persona arī ir atbildīga par šajā pantā minētajām darbībām.

Lietuvas krimināltiesību īpatnības (liels un nepilnīgs iespējamo izmantošanas veidu saraksts)

- verdzība vai stāvoklis, kas līdzinās verdzībai,
- prostitūcija, pornogrāfija vai citi seksuālas izmantošanas veidi,
- piespiedu darbs vai pakalpojumi, tajā skaitā ubagošana,
- noziedzīgas darbības,
- upura orgānu, audu vai šūnu izņemšana,
- cits (definīcijā neminēts) izmantošanas veids.
 - Bērnu tirdzniecības gadījumā iespējamo izmantošanas veidu sarakstā minēta arī nelegāla adopcija.

Lietuvas krimināltiesību īpatnības (elastīgs subjektīvais elements)

- Subjektīvais elements cilvēku tirdzniecības definīcijā nodrošina, ka pietiek ar to, ja vainīgais apzinās, ka cietušais ir iesaistīts izmantošanā vai tiek plānots viņu iesaistīt izmantošanā.
- Vainīgajam pašam pat nav jācenšas iesaistīt cietušo izmantošanā. Tas ir svarīgs faktors, kas ļauj inkriminēt noziegumā tos cilvēku tirgotājus, kas sniedz tikai tehniskos pakalpojumus, transportējot, eskortējot vai uzraugot cietušo. Līdzdalībnieka arguments, ka viņš nav bijis ieinteresēts cietušā verdzināšanā un nav aizskāris cietušo, nav būtisks.

Lietuvas krimināltiesību īpatnības (likuma sargātā vērtība - personīgā brīvība)

- Cilvēku tirdzniecības norma iekļauta sadaļā par noziegumiem pret brīvību. Tas nozīmē, ka gadījumos, kad iesaistīti pieauguši cietušie, tiesā jāpierāda viņu personīgās brīvības tiesību pārkāpums. Daudzos gadījumos šis elements ir galvenais strīdīgais jautājums tiesas procesā.
- Bērnu tirdzniecība (Bērna pirkšana vai pārdošana) ir kriminalizēta atsevišķā pantā, kas iekļauts pret bērniem un ģimeni vērsto noziegumu nodaļā. Šis pants neparedz ļaunprātīgu ietekmi uz cietušo un viņa brīvības ierobežojumus kā obligātu prasību.

Lietuvas krimināltiesību īpatnības (iespēja atbrīvot cietušo no atbildības par paveiktajiem noziegumiem)

- Īpaši punkti pantos par cilvēku tirdzniecību (147. pants) un bērna pirkšanu vai pārdošanu (157. pants) nodrošina, ka cilvēku tirdzniecības upuri var tikt atbrīvoti no atbildības, ja nozieguma ietekmē paši tika tieši piespiesti veikt krimināli sodāmu darbību.

Lietuvas krimināltiesību īpatnības (sāncensība ar noziegumiem, kas saistīti ar prostitūciju)

- Krimināllikuma sistēmā cilvēku tirdzniecības (147. pants) un bērna pirkšanas vai pārdošanas (157. pants) normas sacenšas ar pantiem, kas saistīti ar prostitūciju:
 - 307. pants Peļņas gūšana no citas personas prostitūcijas
 - 308. pants Dalība prostitūcijā
- Šie panti atzīst par sodāmu nevardarbīgu un vardarbīgu rīcību pret personām, kas iesaistītas prostitūcijā, un tas rada grūtības, norobežojot tos no cilvēku (arī bērnu) tirdzniecības noziegumiem.

307. pants Peļņas gūšana no citas personas prostitūcijas

- 1. Cilvēku, kas guvis peļņu no citas personas prostitūcijas vai personas padarīšanas par prostitūtu,
soda ar naudas sodu vai brīvības ierobežošanu, arestu vai brīvības atņemšanu uz laiku līdz 4 gadiem.
- 2. Cilvēku, kas organizē vai vada prostitūciju vai transportē personu (ar šīs personas atļauju) prostitūcijai Lietuvas Republikā vai no Lietuvas Republikas,
soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz 6 gadiem.
- 3. Cilvēks, kas gūst peļņu no nepilngadīgas personas prostitūcijas vai organizē vai vada nepilngadīgas personas prostitūciju vai transportē nepilngadīgu personu (ar šīs personas atļauju) prostitūcijai Lietuvas Republikā vai no Lietuvas Republikas,
soda ar ar brīvības atņemšanu uz laiku no 2 līdz 8 gadiem.
- 4. Juridiska persona arī ir atbildīga par šajā pantā minētajām darbībām.

308. pants Dalība prostitūcijā

- 1. Personu, kas iesaista citu personu prostitūcijā,
soda ar naudas sodu vai brīvības ierobežošanu, arestu vai ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz 3 gadiem.
- 2. Cilvēku, kas iesaista prostitūcijā no viņa finansiāli vai citādi atkarīgu personu vai padoto, vai iesaista personu prostitūcijā, fiziski vai psiholoģiski piespiežot vai ar varu, vai jebkādā veidā iesaista prostitūcijā nepilngadīgu personu,
soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no 2 līdz 7 gadiem.
- 3. Juridiska persona arī ir atbildīga par šajā pantā minētajām darbībām.

Lietuvas krimināltiesību īpatnības (īpaši panti par izmantošanu un piespiedu darbu un pakalpojumiem)

- Krimināllikums papildināts ar jauniem pantiem par piespiedu darba un pakalpojumu izmantošanu (147⁽¹⁾. pants) un lietošanu (147⁽²⁾. pants).
- Pirmais pants atzīst par sodāmu darbību, kas saistīta ar personas piespiedu iesaistīšanu darbā.
- Otrais pants atzīst par sodāmu darbību, ko veicis cilvēks, kas izmantojis personas piespiedu darbu vai pakalpojumus, tajā skaitā piespiedu prostitūciju. Atbildība par šādu noziegumu ir iespējama, ja vainīgais zinājis vai varējis zināt par šāda darba vai pakalpojumu piespiedu raksturu.

147⁽¹⁾. pants. Piespiedu darba un pakalpojumu izmantošana (30.06.2012. likums)

- 1. Cilvēku, kas, izmantojot fizisku vardarbību, draudus, krāpšanu vai citas 147. pantā minētās metodes, nelikumīgi piespiež citu personu veikt konkrētu darbu vai sniegt pakalpojumus, piemēram, ubagot,
soda ar naudas sodu vai brīvības ierobežošanu, arestu vai ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz 3 gadiem.
- 2. Personu, kas veic šī panta 1. daļā minēto rīcību, piespiežot citu personu veikt darbu vai sniegt pakalpojumus verdzības vai citos necilvēcīgos apstākļos,
soda ar arestu vai ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz 8 gadiem.
- 3. Juridiska persona arī ir atbildīga par šajā pantā minētajām darbībām.

147⁽²⁾. pants. Piespiedu darba un pakalpojumu lietošana (30.06.2012. likums)

- 1. Cilvēku, kas izmanto cita cilvēka darbu vai pakalpojumus, tajā skaitā prostitūciju, vainīgajam apzinoties vai spējot apzināties, ka šis cilvēks veic darbu vai sniedz pakalpojumus, jo pret viņu izmantošanas nolūkos vērsta fiziska vardarbība, draudi, maldināšana vai citas 147. pantā minētās metodes,

soda ar naudas sodu vai brīvības ierobežošanu, arestu vai ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz 2 gadiem.
- 2. Persona, kas veic šī panta 1. daļā minēto darbību, tiek atbrīvota no kriminālatbildības, ja šī persona, pirms saņēmusi ziņojumu par aizdomām, kas vērstas pret viņu, brīvprātīgi ziņojusi varas iestādēm par savu rīcību un aktīvi palīdz cilvēku tirdzniecības upuru (147. pants) vai Bērnu pirkšanas un pārdošanas (157. pants) upuru identificēšanā un noziegumu atklāšanā.
- 3. Juridiska persona arī ir atbildīga par šajā pantā minētajām darbībām.

- Paldies par uzmanību!